

Ратна вештина – наука и вештина

УДК 355.4.001

Мр Митар Ковач, мајор

Ратна вештина (полемистика) конструисана је и третирана у различитим државама и војскама на различит начин, као занат, вештина, наука, теорија и пракса, и као наука и вештина. Однос према ратној вештини, као универзалној науци о оружаном борби, најпроблематичнији је с аспекта развијености њених конституенаса и неоправданости (оправданости) симетрије дисциплина (тактика, оператика и стратегија) у домену научне и стручне компоненте. Стручни и доктринарни део ратне вештине, у већини војски света, покушавају да прикажу као теорију науке. У основи, доктринарна, научно неутемељена подела научне компоненте ратне вештине на дисциплине чини „оков“ епистемолошке природе.

У раду је учињен покушај да се, кроз другачији приступ, назначи могућност превазилажења научно неутемељене поделе ратне вештине на дисциплине. Ратна вештина, као наука, треба да уважава позитивно искуство у развоју других наука, првенствено друштвених, у погледу систематичности и структурираности, да би се успешно развијала као универзална наука о оружаном борби. Решење тог проблема је презентирано кроз „макрофункције“ (функционална подручја, подручне функције) борбених дејстава и оружане борбе. Наизглед, та формална промена је суштинска и може да има значајне импликације за даљи развој научне и стручне компоненте ратне вештине. Релативно нов и оригиналан теоријско-методолошки приступ развоју научне и стручне компоненте ратне вештине – иницијалан по захвату, атипичан по садржају – једна је од могућности да се открије истина о оружаном борби сада и у блиској будућности. Тако би ратна вештина (полемистика), као наука, могла да постане поуздана основа савремене струке. Богатством идеја, развојем научне компоненте ратне вештине, креативношћу и, у крајњем, „духовним богатством“ може се умањити материјална инфериорност „малих земаља“ с аспекта војне одбране.

Да би се остварио најмањи помак у поимању ратне вештине (полемистике) као науке неопходно је да се отклоне њени највећи недостаци. Без тога, биће сумњива ваљаност резултата до којих се у оквиру ње дође, као и научна изграђеност ратне вештине. Наиме, ратна вештина није конструисана као универзална наука о оружаном борби, већ се у

различитим државама и војскама различито третира, као: наука, теорија и пракса, вештина, или као наука и вештина.

Објекат и предмет ратне вештине различито се представљају, од рата, па оружане борбе и садржаја рата који су са њом у блиској функционалној повезаности.¹ После студиозније анализе објекта и предмета ратне вештине, наука и дисциплина које јој теже и са којима ратна вештина има широко подручје додира, долази се до закључка да је она, заиста, једина ортодоксна војна наука, а да су све друге „војне науке“ настале вештачким припајањем и сврставањем у „систем војних наука“.

Чине се покушаји да се стручни и доктринарни део ратне вештине прикажу као њен теоријски фонд, њена теорија. У суштини, то није научна теорија, него упутство струке за испољавање вештине (деловања), које је за сада веома мало засновано на науци. Једна од највећих мањкавости је недовољно разликовање садржаја и узрочно-последичне повезаности науке и струке (научна и стручна теорија). Ратна вештина, као наука, треба да дâ основу (база, фундамент) стручној теорији, доктрини и пракси за њено будуће практиковање.² Уколико остају на позицијама садашњег, без погледа у будућност, нема ваљаног оправдања за њено постојање. Као општи разлози за такво стање могу се навести две констатације:

1) ратна вештина је као наука недовољно развијена да би се на право место поставили садржаји стварности које одређује и значајно утицало на хармоничан однос науке и струке у домену могућег,³

2) „стручна“ компонента ратне вештине (стручна теорија,⁴ доктрина, пракса) преферира ка „способности“ самодовољности, вртећи се у метафизичком кругу дегенеришући своју организацију и праксу, неспособна да сагледа и преживи будућа искушења.

Такво стање указује на потребу за критичним преиспитивањем теорије и праксе, науке и струке, и за њиховим међусобним довођењем у положај развојности. Због ограничених ресурса, за оружану борбу, мале земље, првенствено, и њихове војске морају посвећивати више пажње развоју ратне вештине као науке. У науци и струци (теорија и вештина) ратне вештине малих земаља војни аспект одбране мора бити

¹ Тако је и настало схватање да постоји комплекс војних наука, с нелогичном тежињом да се из матичних наука издвоје поједине релативно самосталне дисциплине и постану науке (војномедицинска, бивше војно-политичка, војно-техничка...). Неопходно је, и природно, да се дисциплине и науке које имају префикс „војне“ временом врате у своју „колевку“ и да се развијају у оквиру матичних наука, а за потребе специфичне социјалне средине као што је војска.

² Карл Хемпел пише да постоји општа сагласност да су „научне теорије кључ за научно разумевање емпиријских феномена“. (Анри Пуанкаре, „Је ли знаност умјетно“, у књизи Невена Сесардића, *Филозофија науке*, Нолит, Београд).

³ При наглашавању научног и стручног аспекта ратне вештине не полази се од намере и мишљења да између њих постоји јасна граница и да треба тежити ка неком „формалном чистунству“ и релативној самосталности. Напротив, оне саме себи нису довољне, нити им је замислив прогрес без активног, вишесмерног интеракцијског односа. Укупна развијеност ратне вештине је и незамислива у садашње време без развоја њене научне и стручне компоненте.

⁴ Често се још назива емпиријска теорија (предтеорија).

„модернији“, садржајно богатији и испред ратне вештине потенцијалног непријатеља. Управо предност малих земаља у сфери војне одбране може се тражити у науци као изворишту савременије струке (њене теорије, доктрине и праксе).

Стручно и научно у ратној вештини

Уколико није елементарно заснована на резултатима научне мисли, не уважава (не осећа) потребу за постојањем науке и за коришћењем резултата до којих је она дошла, струка неминовно стагнира, а потом назадује, неспособна да се развија и да постане струка садашњости и будућности.⁵ Основу њеног привидног развоја чини некритичко преузимање решења из минуле праксе и из достигнућа у другим војскама света, уз формалне промене које не утичу значајно на суштину. Сама природа војне организације је таква да тешко прихвата промене, а поготову критичку анализу своје стручне теорије и праксе.⁶ Када се ратна вештина у оружаног борби испољи као неефикасна, као узрок пораза војске, војници су склони да траже различите разлоге ван своје надлежности да би избегли одговорност и признање правих узрока неспособности.⁷

Ратна вештина, као наука, настала је у колевци вештине чија се теорија обогаћивала и развијала до нивоа способности за преиспитивање односа „наука“ и „вештина“, чинећи покушај да у свом теоријском фонду идентификује садржаје научне и стручне теорије (теорију науке и теорију струке). Пошто је то веома обиман и тежак захват, већина теорија ратне вештине остала је на позицијама „јединствене теорије“. Између осталих, и то је узрок поистовећивања науке и струке, односно неразликовања науке и вештине у ратној вештини. Ти неспоразуми су водили у крајности – да се ратна вештина прикаже само као наука или само као вештина. Међутим, ратна вештина је еволуирала од заната, чисте вештине, до науке, при чему вештина није нестала и формално прешла у науку. Ратна вештина је наука и вештина, па се њен развој, у садашњости и будућности, тешко може замислити без њиховог дијалектичког јединства.⁸ Ратну вештину као науку потврђује

⁵ „Наука напредује таквом брзином да је достиже само машта популарних писаца и, како изгледа, тежи да из основа измени све наше досадашње појмове о рату“ (Лидел Харт, *Модерни рат*, Београд, 1937, стр. 123).

⁶ „Ако дотични критикују садашњост и будућност генералштаб га назива „торокушом“ а ако критикује прошлост онда га проглашава за „зановетало“ (исто, стр. 49).

⁷ „Од свог постанка војници су увек више волели да признају победу елемената него непријатеља“ (Рајмон Картје, *Ратне тајне*, Београд, 1954, стр. 178).

⁸ Андрија Стојковић о томе каже: „Наука и вештина су јединствене по природи свог формалног објекта: ако се објект изводи – збир и технички распоред правила по којима се он изводи зове се вештина (Арт); ако се објекат само са разних страна посматра – укупност и технички распоред опсервација које се односе на тај објекат зове се наука (Science)“ (*Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971, стр. 93).

и неколико општих синтетизованих дефиниција науке.⁹ „Наука је систематизована сума знања у одређеном историјском раздобљу и објективној стварности до које се дошло свесном применом одређених метода истраживања“ (Енциклопедија Лексикографског завода); „Наука је сређено, систематизовано и проверено сазнање о нечему, постигнуто методичким, пажљивим и свесним истраживањем и разматрањем“ (Шамић); „Наука је систематизован и организован скуп знања о објективној стварности, до којег се дошло применом објективних метода истраживања. Обухвата скуп спознатих научних чињеница, појмова, категорија, начела, теорија и закона о објективној стварности или њеним појединим деловима. Сврха јој је да утврди законитости природних и друштвених појава“ (Жувела); „Наука је систематизована и аргументована сума знања у одређеном историјском раздобљу о објективној стварности до које се дошло свесном применом објективних метода истраживања са циљем спознаје закона природних и друштвених збивања да се омогући тачно предвиђање будућих догађаја и максимална делатност људске праксе“ (Салитрежић); „Систем научних принципа, хипотеза, теорија и закона о јединственој научној области појава, изграђен на јединственој методологији, јесте НАУКА“ (Шешић), и „Наука је скуп систематизованих сазнања различитог нивоа општости, почев од општих ставова и закона преко хипотеза до теорија и система. Наука је заправо једна одређена форма друштвене свести међу другим постојећим формама. Представља на одговарајући начин примену логике, односно такав систем сазнања који је логички добро уређен систем“ (Зајечарановић).

Из наведених дефиниција могу се извести најважнији елементи науке, а то су: да чини скуп (повезан систем) знања; да има предмет, историјски период настанка и развоја; да има објекат стварности на који се односи; да је карактерише свесна примена научних метода; да омогућава предвиђање и оптималну делатност у практичној примени; да проширује и продубљује познавање природе и друштва, и да мења услове рада и живота. Код наведених аутора постоји висок ниво сагласности о основним карактеристикама науке: јединство науке; јединство научне теорије и праксе: креативност у науци; убрзани развој броја наука и развој већ конституисаних наука; сличност у етапама развоја наука (описна фаза, логичко-аналитичка, усклађивање дескриптивних и квантитативних метода истраживања); повећање динамичности развоја науке; друштвени (универзални) карактер науке; неопходност тимског и институционалног приступа у развоју науке; својим развојем наука се приближава уметности; постоји процес диференцијације и интеграције науке и интердисциплинираност у истраживањима.

Човечанство је у свим областима живота и делатности напредовало огромном брзином, па је скоро незамисливо да се развијају било каква пракса, вештина и струка које немају упориште у науци. Истовремено, тешко су замисливе науке које немају утицаја на праксу. Проблеме који

⁹ Због синтетизованости дефиниција, из већег броја различитих извора, не наводе се дела и странице него само аутори.

постоје у ратној вештини као науци и вештини тешко је решити без развоја научне теорије. Покушаји који се чине у домену струке (традиционална војна мисао и застареле методе) унапред су осуђени на неуспех! Због тога се и научна теорија¹⁰ ратне вештине и њен неопходни развој могу сматрати основним условом научног разумевања стварности и покретачем развоја стручне теорије и праксе. Сада је ситуација сасвим другачија. У емпиријском делу ратне вештине испољене су бројне негативне последице по њену научну изграђеност па се намеће *проблем оправданости „поделе“ ратне вештине*, као науке, на научне дисциплине (стратегија, оператика, тактика).

И поред тога што је релативно рано (још у 18. веку, почев од француског војног теоретичара Гибера), у теоријском раду појединаца, уочена потреба за научном утемељеношћу ратне вештине, њени конституенси су се споро развијали, с различитим одређењем и схватањем њеног објекта и предмета.¹¹ После епистемолошких, логичких и методолошких разматрања, у нашој војсци преовлађује схватање да је *објекат* ратне вештине (полемистика) оружана борба, а *предмет* науке проблеми припреме и извођења борбених дејстава у оружаној борби.¹² Постоје и другачија мишљења: да ратна вештина не може бити наука или „као наука“, и да се као вештина једино може развијати на одговарајућој науци и њеним сазнањима. Таква мишљења су последица неуважавања значења традиционалне синтагме „ратна вештина“ као исказа за њену научну и стручну (доктринарна и практична) компоненту. Пошто је ратна вештина свлада наука, коју прате, као и сваку другу младу науку, различита схватања о садржају и развијености њених конституенаса, намеће се питање *оправданости њене поделе на дисциплине*. Наиме, подела на дисциплине (гране) није израз њене развијености и резултат постепеног издвајања релативно самосталних теоријских целина. Ту вештачку поделу на садашње дисциплине наметнула је пракса и њена стручна теорија. Настајање дисциплина у једној науци треба да је израз њене развијености и формирања научних теорија дисциплина у колевци матичне науке. *Ниједна друга наука, барем до сада, није унапред, на почетку своје научне заснованости, идентификовала дисциплину као форму вештачке деобе свог објекта и предмета.*

Оправданост (неоправданост) поделе ратне вештине на дисциплине

„Специфичност“ ратне вештине, коју многи потенцирају, не може бити изговор за правдање изопачене поделе. Непостојање приближно

¹⁰ При анализи и поимању теорије ратне вештине морало би се уважавати Хемпелово упозорење: „емпиријске генерализације проучаваних феномена не могу се назвати научном теоријом“.

¹¹ Постоје мишљења да је предмет ратна вештина, рат, оружана борба, и да се дели на три релативно самостална дела: стратегија, оператика и тактика. Поред ратне вештине, као науке, често је употребљавана и синтагма „војна наука“.

¹² Прецизније, може се говорити о проблемима: организације јединица и команди, припрема и извођења борбених дејстава у оружаној борби.

истих погледа у свету о питањима: да ли је ратна вештина наука, који је ниво њене развијености, шта је њен објект, а шта предмет, које су њене гране (дисциплине) и шта се под њима подразумева, какав је однос између научног и стручног у ратној вештини, и многим другим на нижем нивоу општости снажна су аргументација за другачије промишљање и поимање научне и стручне компоненте ратне вештине. Хипотетички одговори на претходна питања дају више аргументације да се, за сада, о ратној вештини, као науци, може говорити као о *јединственој науци*, без инсистирања на њеној вештачкој деоби на дисциплине.¹³ Управо њен развој ће дати ваљане одговоре на наведене проблеме. Таквим мишљењем не негира се могућност настајања садашњих дисциплина ратне вештине или неких других, као и могућност за њихов развој у самосталне науке. Садашња подела ратне вештине у нас и у свету изведена је према: критерију циља, односно нивоа снага ангажованих у сукобу,¹⁴ или према критерију фаза обављања задатка.¹⁵

Иако се на „западу“ не наводи експлицитно да је ратна вештина наука, постоје многи показатељи који потврђују став да је као вештина заснована на достигнућима науке. Војни теоретичар Броди каже: „Наша генерација је уверена да има разлога да буде сигурна у себе саму: она је више научна него претходне. Данас се америчке оружане снаге свестрано користе науком и научном технологијом не само за развијање нових војних оружја и инструмената већ и за пројектирања и разраду тактике и стратегије будућег рата“.¹⁶

На постојеће класификације ратне вештине и различитост у домену струке не могу се изрећи аргументоване критике. То је оправдано са стручног становишта и, у суштини, доктринарни је израз сваке државе и њене војске. Ако се мало пажљивије анализирају друге науке, њихова струка и практичне форме испољавања, види се да нису структуриране према истим критеријумима.¹⁷ Релативно развијене теорије из матичне науке израстају у научне дисциплине, њихов број није унапред одређен и не постоји симетрија критерија нивоа организовања циља¹⁸ у домену струке и броја и развијености научних дисциплина. Специфичност оружане борбе, зачауреност војне организације својом природом, спутава, каналише и ограничава научну делатност у ратној вештини, намећући окамењене форме, у оквиру којих су научни домети ограничени

¹³ Вештачка деоба ратне вештине на дисциплине изазвала је многе теоријске полемике, стручне и научне расправе, које су већином остале саме себи довољне и на нивоу формално логичке анализе. Узрок таквог стања је, вероватно, у неприродној и претераној интервенцији струке од самог почетка научног поимања ратне вештине.

¹⁴ Тај критериј је важећи за руско поимање ратне вештине и земаља које су развојале своју ратну вештину на приближно истим основама.

¹⁵ До сада углавном „западњачко“ поимање дисциплине ратне вештине: све оно што претходи б/д обрађује стратегија, саму реализацију (извођење) тактика, а интегрално обезбеђење јединица у б/д логистика.

¹⁶ А. Релича, *Научни метод и култ науке*, Ривиста аеронаутика, Рим, бр. 2, 1963, стр. 185.

¹⁷ На пример: економске, политичке, социолошке, медицинске и друге науке.

¹⁸ Нивоа сукоба у ратној вештини.

и чине се покушаји да се димензионирају и истраже у оквиру једне од дисциплина ратне вештине.

Прихватање постојећих форми, унапред одређених дисциплина ратне вештине, не дозвољава развој и настајање нових форми, чији се обриси већ наслућују (руковођење или командовање, логистика, теорија ватре, теорија маневра, теорија отпора, теорија удара, теорија ефикасности, и друго). Наведене дисциплине су дате *условно* и намерно су неке назначене само као теорије да би се потенцирало на поступности настанка дисциплине. Други разлог за такав поступак јесте жеља да се не направи методолошка и круцијална грешка која је претходно учињена. Због тога се и садржај шеме 1 може прихватити као једно другачије поимање науке и њене међусобне повезаности са струком.

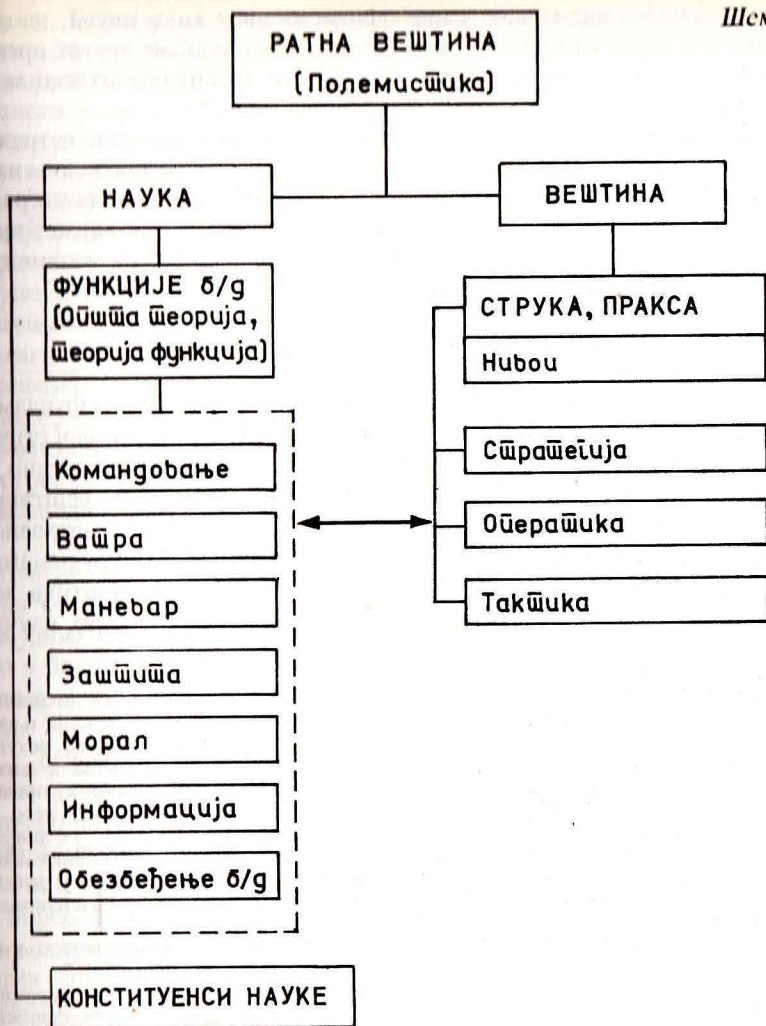
Ратна вештина, као наука, развија своје конституенсе, изучава, истражује првенствено проблеме припреме и реализовања функција у борбеним дејствима кроз фундаментална, примењена и развојна истраживања. Те функције, појаве, процеси и садржаји се у практичној сфери манифестују као вештина¹⁹ на различитим нивоима (тактичким, оперативним, стратегијским). „Вештина као скуп правила о људској делатности и није ништа друго до скуп правила (упутстава) о борбеним дејствима јединице одређеног ранга и формацијског састава. Закључимо: „постоји вештина као способност за борбена дејства, правила како та борбена дејства обављати и најзад, вештина извођења борбених дејстава у оружаном борби.“²⁰

Наведене функције су сложене, односно чине групе функција (макрофункције) на највишем нивоу општости. Њихов садржај је вишеслојан по вертикали (од општег ка појединачном), а односи између функција, узрочно-последична зависност, довођење у складан однос у једном систему различите намене и нивоа организовања, можда су први пут сазрели за решавање теоријских неспоразума и за унапређење научноистраживачког рада у ратној вештини. Такав приступ је последица функционалне анализе објекта и предмета ратне вештине и сагледавања искустава научног рада у другим, првенствено друштвеним наукама.

Макрофункције (шема 1) нису предлог за нове дисциплине ратне вештине, него назнака могућег развоја ратне вештине, уз уважавање општих критерија за конституисање једне науке и избегавање формализма, који може бити оков и значајан узрок неспоразума у научном и стручном раду. Ниједна наука не може бити само „наша“, свака је у свом изворном значењу светска наука. Тако је и са ратном вештином – њена научна компонента је интернационална (универзална). Без обзира на то како која земља гледа на ратну вештину, број и садржај дисциплина: гледање на њу као науку, вештину или као на науку и

¹⁹ Под вештином се подразумева објашњење вештине које је дао Радомир Лукић, који садржаје вештине одређује у три значаја: вештина као људска лична способност (таленат, дар); вештина као радња којом се постиже циљ и вештина као скуп правила о људској делатности.

²⁰ Душан Вишњић, *Појам оружане борбе*, ВИНЦ, Београд, 1988, стр. 13.

*Начелан међусобни однос научне и стручне компоненте
у ратној вештини (наука и вештина)*

вештину, једно им је заједничко у односу на објекат и предмет науке – изучавање функција борбених дејстава. Наиме, све ратне вештине саме развијају своје научне конституенсе или их развијају науке које јој гравитирају.

На Симпозијуму о војној науци Андрија Стојковић, анализирајући дела Акофа,²¹ рекао је да „морамо бити свесни чињенице да подела

²¹ Акоф Ј. Расел потенцира значај истраживања процеса као сегмента системског истраживања нарочито због тога што се њима повећава „ефикасност операција у организованим системима човек–машина“, са којима је суочена и ратна вештина.

рада по дисциплинама није више ефикасна ни у којој науци, па ни у војној. Овим смо излагањем само хтели да, без икаквих других претензија, створимо једну могућност и чини нам се, нужну (ма колико за нас далеку) перспективу развитка и наше војне науке“.²²

Све војске у свету које преферирају ка савремености истражују групе функција, њихове подфункције и активности комплексним научним поступком због унапређења струке.²³ Та фундаментална истраживања у ратној вештини посредно утичу на организацију војске, производњу оружја и опреме²⁴, припрему и извођење б/д на различитим нивоима руковођења (командовања).²⁵

Наука као основ развоја вештине

Без развоја научне теорије²⁶ о „макрофункцијама“ кроз фундаментална истраживања нема ваљане основе (фундамента) за развој струке, јер се тада долази у ситуацију да се не разликује научно и стручно, тј. да се они поистовећују.²⁷ Структура знања у теорији ратне вештине је на ниском нивоу, и углавном се састоји од искуствених уопштавања и доктринарних ставова који су повезани мисаоним конструкцијама у привидно јединствен систем. Научна теорија²⁸ ратне вештине је у почетном развоју, са већим бројем хипотеза и без доказаних научних

²² Војна наука, ВИЗ, Београд, 1971, стр. 224.

²³ Иако се у већини земаља Запада говори да ратна вештина и њене дисциплине нису наука, засигурно се може говорити о томе да динамика развоја њихове ратне вештине није резултат саморазвојности струке, него управо резултат уважавања научних резултата у било којој области стваралаштва и њихове примене у војне сврхе. На пример, како другачије тумачити динамику промена појединих ставова доктринарних правила КоВ САД (ФМ 100-5) него као резултат посредног утицаја научне мисли на праксу. Тако је, уз значајне промене, уместо концепта „ваздушнокопнене битке“, уведен концепт „ваздушно-копнене операције“, а уместо концепта „удара по снагама у дубини“ (ФОФА), уведен је концепт „операције из свих димензија“ (сведимензионалне операције).

²⁴ У Доктрини КоВ САД (ФМ 100-5), на основу пројекције техничко-технолошке моћи, формулисан је став да се „користе ресурси уместо снага“.

²⁵ „Неокортичко ратовање“, „здружене међуагенцијске и заједничке операције“, „информатичке операције“, „операције изван ратног стања“... итд. садржајни су помак и нов квалитет у поимању и практиковању ратне вештине. „Нови методи“ се заснивају на достигнућима научне мисли и нису само резултат струке. Струка је позвана да разради „технологију“ реализације теоријских поставки у сарадњи са науком.

²⁶ „Теорија обухвата сва забележена и сачувана знања која су добијена мисаоно-сазнајном активношћу људи и области разумске, емоционалне (сфера људских осећања) и вољне друштвене свести“. „Теорија неке конкретне науке обухвата посебну мисаоно-сазнајну активност којом се стичу, бележе и чувају научна знања о предмету те науке, односно о оном делу стварности који та наука истражује и сазнаје“ („Војно дело“, 1/1995, стр. 12 и 13).

²⁷ „Макрофункције“ борбених дејстава имају своје „антифункције“ виритуелној оружаног борби и различите модалитете процесних функција у форми практиковања у домену вештине. То значи да када говоримо о функцијама б/д узимамо у обзир и б/д друге стране у оружаном сукобу.

²⁸ „Научна теорија у најужем смислу речи значи проверен хипотетички став закона или хипотезу примењену на читаву област или врсту појава у циљу њиховог сазнања, тј. описа и научног објашњења (Богдан Шешић, Основни методологије друштвених наука, „Научна књига“, Београд, 1982, стр. 292).

закона. Без научних закона и развијених научних теорија није се ни могао оформити теоријски систем науке. Да би се остварио тај циљ развој ратне вештине као науке мора се реализовати институционално, плански и организовано. Такво стање у теорији ратне вештине није аргументација за постојање дисциплина ратне вештине у домену њене научне компоненте.²⁹

Развијена наука ратне вештине је услов и основа савремене праксе, и није потребно између њих захтевати симетрију унутрашње структурисаности. Уважавати основе и њихов утицај на настанак неке мисли, појаве и праксе није питање „добре воље“, него законитост развитка. Основа или ослонац постоје увек независно од наше воље. Уколико је спознато на чему је и колико нешто засновано, може се говорити о основама (темељима) пројекције неке организације, мисли, струке, праксе, и слично. Недовољно спозната или непозната основа чини хипотетичан ослонац који „трепери“, и не дозвољава напредак и прогрес стварности на коју се односи. Мишљење без ваљаних научних основа временом стасава у догму.³⁰

„Основ(а) је оно на чему се нешто стварно или духовно подиже, изграђује, што у правом или пренесеном смислу служи као упориште с којег се што започиње и ради: А на основу тога сазнајемо нешто више о људима (Д. Јеремић)... Корен је у овом смислу што основа, што је као у биљке, из чега се што развија, одакле полази живот, делатност, развој: Јер ти корове јеретичке (српом духовним) из корена посекао јеси.“³¹

„Основ (лат. *fundamentum*, њем. *grund*), у изворном значењу речи – оно на чему нешто почива, о чему нешто овиси. У филозофском – заправо онтолошком (в.) – смислу, темељ опстанка односно извор услова могућности настанка нечега, неке ствари или неког догађаја. Значи и узрок неког догађаја, па се назива 'реалном основом'. Основи су поређани вишеслојно. Увек је нижи основ услов оног вишег. Идемо ли у истраживању за све дубљим основама, долазимо до филозофског појма 'праоснова' свега, а од тога је проблема и пошла европска филозофска мисао у својим првим почецима код Јоњана. Као теоријски разлог неке тврдње, дакле као сазнајнотеоријска категорија, основ означава логичко оправдање неке тврдње. Основ се у етици изједначаје с мотивом неког чина.“³²

Према садашњем схватању, фундаментална истраживања у ратној вештини углавном се подразумевају у области конституенас науке, при чему се заборавља подручје „макрофункција“ (група–функција) борбе-

²⁹ Тиме се не оповргава оправданост постојеће поделе ратне вештине на дисциплине (гране) у домену струке, него износи аргументација за неоснованост садашње поделе предмета и објекта науке на научне дисциплине.

³⁰ Догма је супротна методолошкој сумњи, критичком испитивању, филозофском и научном истраживању и стваралачком откривању истине, која никад није унапред дата, објављена или утврђена.

³¹ *Синоними и сродне речи српскохрватског језика*, Лексикографски завод „Свезнање“, Београд, 1974, стр. 505.

³² *Филозофски речник*, Накладни завод матице Хрватске, Загреб, 1984, стр. 238.

них дејстава, њихове међусобне узрочно-последичне везе, интеграције и предвиђање развоја. Ту управо наука треба да чини продор и створи повољне услове за примењена и стручна истраживања, која би била спона (ваљан интеракцијски однос) између теорије и праксе, науке и струке, на свим нивоима вештине (стратегија–стратегијска вештина, оператика–оперативна вештина, тактика–тактичка вештина).³³

Моменти који су обележили развој ратне вештине

Током развоја дисциплине ратне вештине су се испољавале, првенствено, као вештине заузимања борбеног распореда и извођења борбених дејстава. Њихови теоријски зачеци су описивање догађаја из праксе, на основу чега су извлачени савети и одређиване норме о употреби појединих борбених средстава и јединица у борби. Због прикупљања грађе и теоријског уопштавања искустава ратна вештина је била на нивоу описивања, а знатно мање на нивоу анализе појава и процеса и њихове међусобне узрочно-последичне зависности. Све док је појединац имао непосредан увид у припрему и извођење борбених дејстава (б/д) и док су се борбена дејства изводила на простору који је командант могао прегледати голим оком ратна вештина је била прво занат, а потом вештина. Повећање простора на којем се изводе б/д, осавремењавање средстава за оружану борбу, вештина и лични увид у припрему и ток б/д постају недовољни за ефикасно ангажовање јединица у оружаној борби.³⁴ Јавља се потреба за теоријским уопштавањем на нивоу откривања узрочно-последичне зависности између функција, појава и процеса у оружаној борби. Тај почетак теоријског уопштавања не може се сматрати почетком научне теорије. Теорија ратне вештине, у суштини, била је израз, пре свега, промењених услова праксе, претежно се бавила „анализом последица“. Њено „превентивно дејство“ је било занемарујуће за наредна борбена дејства. Креативност људског ума огледала се непосредно, првенствено у испољавању нове вештине на бојном пољу, а посредно кроз производњу савременијих средстава за оружану борбу.³⁵

³³ Такво поимање ратне вештине као науке и као вештине, његова верификација и институционализација, имало би индиректан утицај на војно школство (организацију и садржај планова и програма). Подручје деловања струке и науке било би јасније одређено, као и сам садржај и начин научног и стручног усавршавања. Војна академија омогућавала би првенствено усвајање основних фундаменталних знања науке (теорије и предмета ратне вештине), и стручних знања (теорије струке и доктринарне теорије) за одређен профил школовања. Тако би се усвојио потребан квантум знања за последипломско (стручно или научно) усавршавање. Не би постојала потреба да у једном човеку тражимо „идеалног типа“ (доброг научника и стручњака), да се школује и за струку и науку. Такво мишљење не негира могућност постојања таквих изузетака, али не оправдава њихову правилност настојања.

³⁴ Увођењем ватреног оружја настао је преокрет у развоју тактике. Од помоћне функције у 15. и 16. веку, ватра је временом постала значајан чинилац удара и отпора. Сагласно промењеним условима извођења б/д мењала се теорија и пракса тактике.

³⁵ Линијски борбени распоред из периода стајањих војски еволуирао је у стрелачки строј у Америчком грађанском рату 1775–1783. године. Такву новину

Због тога није чудо што се према појединачним, а поготову радикалним захватима науке јављају неслуђени отпори струке, као последица инерције и практицизма. Ти отпори су последица различитих узрока, који се условно могу подвести у следеће групе проблема:

- карактеристике едукације старешинског кадра;
- негативан утицај практицизма и мирнодопске праксе на развој ратне вештине;
- неспремност и немогућност научноистраживачког кадра да давањем одговора на основне проблеме предмета ратне вештине и њених дисциплина;
- недовољна сарадња и немање правог контакта и ваљане споне између науке и струке (теорије и праксе).

Једном научени садржаји се прихватају као догме и примењују све до тренутка док се не унесу промене наредбодавним путем, што је редак и ограничен захват, и има секундаран значај за укупан развој ратне вештине. Озбиљан проблем војног школства у домену ратне вештине је у томе што старешине не схвате неопходност перманентног учења и спремности за усвајање нових знања до којих дођу наука и струка током њиховог радног века. Високообразован старешински кадар у домену струке треба да тежи изналажењу нових решења која праксу чине ефикаснијом. Немогућност стваралачког и критичког односа према теорији и пракси ратне вештине ствара окамењене форме доктринарства,³⁶ као квазитеорију и праксу које, временом, постају горе од претходних, неспособне да прате и предвиђају промене, и да учествују у њима.

Знања из ратне вештине која претежно почивају на садржају борбених правила, без довољног познавања њене опште теорије, праћења континуитета и тенденција промена, воде у практицизам. Мирнодопска пракса старешина и јединица, као и свакодневни проблеми из живота и рада, великим делом нису у функцији борбене изградње и унапређења струке. Без задовољавајуће креативности старешина, стереотипна и учмала пракса постаје шаблон којег не могу да се ослободе ни старешине, ни војска у току рата.

Ратна вештина је млада наука. Њен развој прате бројни проблеми, карактеристични за почетни период развоја научне мисли. Они су

могла је да прихвати војска другачијег састава без оптерећења које су имале стајаће војске у Европи. Инжињеријско обезбеђење постало је веома важан садржај припреме борбених дејстава. У Европи се тек појавом масовних националних армија линијски борбени распоред трансформише у нападне колоне и њихову комбинацију с расутим стрељачким стројем. Тиме се придавао велики значај маневру и извођењу б/д на различитом земљишту. Нов метод употребе снага се потврдио у бици код Гранпреа, 12. новембра 1792, када је француска војска тријумфовала над пруском војском. После битке код Јене и Ауерштета „нову тактику“ почеле су да примењују и друге националне војске у Европи. Резерви се почео придавати посебан значај, и она је већином била здружена (пешадија, коњица и артиљерија). То и јесу прави почеци здруживања родова.

³⁶ Доктринарство (лат. *doctrina*) одлучно је и слепо пристајање уз неко некритичко учење, уз неку псеудонаучну тезу или теорију.

мултипликовани самом природом и бићем војне организације. Недовољно системски организован научни рад у војсци, кадровски и материјално осиромашен, додатна је отежавајућа околност која негативно утиче на развој ратне вештине и њених дисциплина. Уважавањем искустава из историје ратова, сагледавањем садржаја и обима појмова историје ратне вештине, њеног теоријског поља, долази се до хипотетичких ставова о идентификацији основних чинилаца који су обележили развој ратне вештине као вештине и науке:

1) Технички чинилац, као израз технолошког прогреса, развојем оружја и опреме непосредно је утицао на обим, садржај и начин испољавања интензитета и значаја група функција (макрофункција) у б/д и уопште у оружаном борби. Земља (и војска) која је на време успела да ваљано утврди импликације техничког чиниоца на карактер б/д није била затечена „новицама“ у ратној вештини, већ је била међу водећим државама (и војскама) које су обележиле ратну вештину свог времена.

2) Теоријски рад у ратној вештини не може се ваљано вредновати у миру: он је хипотетичан док год се не верификује или не одбаца у пракси. До Другог светског рата, садржај теоријског рада који је био у функцији развоја ратне вештине углавном је био усмерен на струку. Али, то није била карактеристика свих аутора. Многи од њих су били способни да досегну, предвиде и опишу будуће време догађања оружане борбе и извођења борбених дејстава.³⁷ У тим радовима и јесу зачеци научног поимања ратне вештине. Њен развој карактеришу полемике о предмету, односно према пракси, па се дуго развијала као теорија и пракса с различитим тумачењем предмета ратне вештине. На том нивоу знања није могао да се досегне компетентан метод и методологија за ваљано одређење и истраживање предмета науке. Тако је и стручни рад проглашаван за научни, а под теоријским радом у ратној вештини подразумевала се и теорија науке. По одређеној аналогiji, стварност струке се „пресликала“ у научну компоненту, па су и после формалног признања ратне вештине (полемистика) као науке остали „окови“

³⁷ Карл Клаузевиц, А. Жомини, Лидел Харт, Раул Костекс, Ђулио Дует, Ерих Луденфорф, Димитрије Ђурић, Петар Пешић, Живојин Мишић, Винстон Черчил, Михаил Н. Тухачевски и други. Винстон Черчил, Лидел Харт, Ђулио Дует и Н.М. Тухачевски разрадили су у својим делима идеју о авионима и тенковима као представницима офанзивне моћи, носиоцима ватре и маневра. Предвидели су да ће временом постати стожер око којег се интегришу дејства других борбених средстава. Почев од формулисања тактичко-техничких захвата, анализиран је њихов накнадни утицај на начин извођења б/д на различитим нивоима командовања. Ту се већ називу зачеци концепта „ваздушно-копнене битке“, потом „сведимензионалне операције“, Хитлеровог концепта „муњевитог рата“ и доктринарног концепта оперативно-маневарске групе. Ти концепти, у суштини последица су теоријске анализе односа макрофункција у б/д ватре и маневра, а имају различите практичне варијације. Зачеци „неокортичког ратовања (савладавања противника без насиља)“, имају корене такође у теоријским радовима који су обележили развој ратне вештине. Сун Цу је рекао: „Потчинити непријатеља без борбе је врхунац ратне вештине“, Лидел Харт: „Савремена стратегија састојала би се у провођењу своје одлуке у дело, тј. у уништавање непријатељске оружане снаге помоћу њеног разоружања и предаје без борбе“.

епистемолошке природе. Теорија ратне вештине углавном је заснована на испитивању одредаба и анализи оружане борбе и борбених дејстава (прошлости, садашњости и, ређе, блиске будућности), а не на истраживању фундаменталних претпоставки и формирању научних знања о подручју стварности предмета науке. Научни домети у ратној вештини остали су углавном симболични, јер је развој фундаменталне теорије био запостављен и сведен на *формалогичко преиспитивање појмовно-категоријалног апарата.*

3) Може се са знатном сигурношћу тврдити да је пракса у ратној вештини најстрожи „судија“ одређеној теорији и вештини, као ни у једној другој људској делатности. Она обилато награђује способност, знање и прогрес, и кажњава, још више, учмалост, застарелост и неспособност. Развој ратне вештине је обележила она земља, војска и војсковође који су били испред времена у којем су стварали. Покушано је да се потврђена вештина у оружаној борби после претходног рата теоријски уопшти и преведе у доктринарне ставове већине војски за мирнодопску праксу која се никада у таквој форми није поновила у наредном рату. Нова ратна пракса је била, и остала, привилегија способних. У историји ратне вештине, реткост је да се пракса у наредном рату испољава на исти начин. Те заблуде потичу из сазнања да неке закономерности и правилности у оружаној борби постоје, а испољавају се на релативно различит начин. Осим што је „судија“, пракса је и извориште проблема, за чије се решавање тражи помоћ науке. Управо то је спирала интеракцијске повезаности теорије и праксе, а сада све више науке и струке.

Функције борбених дејстава и њихов међусобни однос

Развој и настајање теорије о „макрофункцијама“ б/д није довољан захват за унапређење струке. Неопходно је истражити постојање повезаности и узрочно-последичну зависност између „макрофункција“ на општем нивоу и на нижим нивоима њихове структуре. То би, вероватно, био прави пут за истраживање законитости и формулисање закона који у оружаној борби постоје и без наше воље. Развојем и настанком научне теорије о ратној вештини обезбедио би се пракси поуздан ослонац и „путоказ“ за решавање многих проблема у садашњости и будућности.

Информација, као функција б/д, дата је у истом нивоу с осталим функцијама због значаја за све друге функције и због релативне самосталности. На развоју теорије информације настале су читаве генерације командно-информационих система (КИС), до најновијих ДЗ (откриј, одлучи, уништи). Фази уништења (реализовања функције ватре) претходе откривање и одлучивање. То подручје „покрива“ функција информације и руковођења (командовања). Времену, као чиниоцу оружане борбе, управо се и на тај начин придаје одговарајући значај. На основу теорије информације настале су синтагме чији садржај треба разумети и уважавати: „медијски рат“, „информатичка операција“, „неокортичко ратовање“ и „нелинеарна битка“.

Заштита (отпорност), као функција б/д, може се посматрати као узрок и последица. Повећањем заштитних својстава повећава се отпорност, а тиме и ефикасност средстава и јединица у борбеним дејствима:

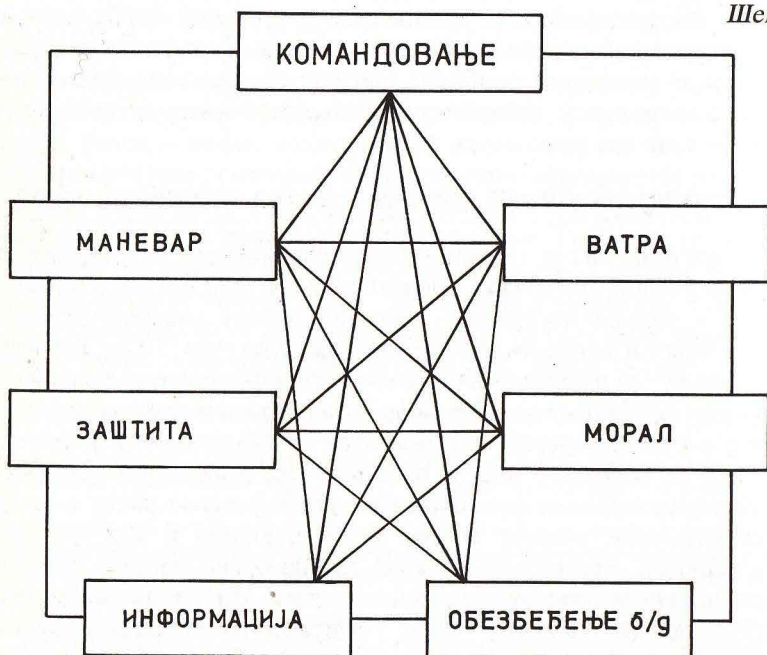
а) људског чиниоца (повећањем заштићености, почев од обуке, одеће, шлема, заштитног прслука и обуке до заштите психофизичких способности). За бројне могућности за повећање отпорности људског чиниоца потребна је научна заснованост;

б) оруђа, оружја и опрема (то је препознатљиво и очито када се анализира та функција код било којег постојећег или пројектованог система);

с) јединица (било којег нивоа) на дејство различитим убојним средствима.

У крајњем, може се анализирати утицај заштите на обим садржаја и ефикасност реализовања било које функције у б/д (шема 2). Наиме, често се говори о „отпору“ и „отпорности“ без уочавања утицаја заштитне функције на њихово испољавање. Заштита се не може поистоветити с утврђивањем, она интегрише заштитна својства од појединца и нижих организационих структура до највиших нивоа командовања у једној војсци, и важно је да се уочи њен технички и тактички аспект.

Шема 2

Међусобни однос „макрофункција“ борбених дејстава у ратној вештини као науци

Борбени морал, као израз воље за обављање задатака у б/д, одувек је био у средишту интересовања војсковођа, војски и држава. Све је

више показатеља да постоји мноштво „оружја“ и „метода“ за дејство на борбени морал противничке стране. Ништењем борбеног морала способност за реализовање других функција своди се на најмању могућу, па је борбени морал издвојен из постојеће хијерархије функција обезбеђења борбених дејстава. Ако се војнику убије душа, лако ће му се скинути пушка с рамена. Односно, човек опредељен за борбу, спреман и способан да у њој истраје још увек је најјаче оружје.³⁸

Из наведених функција, њихових различитих модалитета интеграције или неких нових функција, могу настајати дисциплине ратне вештине као науке. Тако објект и предмет науке не би био формално подељен на нивое практиковања него би, за сада, остао јединствен. Настајање дисциплина ратне вештине било би израз степена њене развијености.

Наведене „макрофункције“ углавном обухватају подручје стварности оружане борбе. Оне нису дате као коначна и „идеална шема“, него као почетна форма, која би се, вероватно, знатно изменила развојем научне теорије ратне вештине. Научна теорија би тако постала отворен, динамичан и развојан систем без постојећих клишеа који јој спутавају прогрес и задржавају је у пољу елементарне заснованости и доктринарно нормативне сфере.

Досадашњи период развоја ратне вештине (њене стручне и научне компоненте) заснива се на развоју функција и њиховим различитим модалитетима интеграције. То је карактеристично и препознатљиво у различитим формама испољавања и на различитим нивоима општости. Развој функција б/д није тешко идентификовати при анализи настанка: 1) новог оружја и опреме, 2) нових „метода дејства“, и 3) начина практичног испољавања војне силе. „Макрофункције“ (подручне функције) развијале су се кроз различите садржаје стручне и научне компоненте ратне вештине.

Функционалном анализом б/д и оружане борбе, дедуктивним и индуктивним приступом, могуће је, кроз идентификовање функционалних подручја и њихове структуре, истражити постојање веза, смера, интензитета и узрочно-последичне зависности на различитим нивоима општости. Развојем ратне вештине као науке, у домену свих њених конституенаса, та анализа ће бити ваљанија и веродостојније ће одсликавати њено емпиријско поље.

Развијене земље и њихове војске на основу функционалне анализе б/д, хипотетичне оружане борбе, па и рата, формулишу примењени аспект функција, критерије за пројектовање развоја оружане силе и различите методе употребе снага, с тежњом да доминирају материјалном и духовном моћи у евентуалном оружаном сукобу. Материјалну моћ заснивају на развијеним технологијама, а духовну моћ претежно на економској, политичкој, информативној и војној моћи. Ако је непријатељ хетероген, динамичан систем у оружаном борби, онда се кроз

³⁸ Његошева изрека је, у вези с тим, остала актуелна скоро у изворном значењу: „Бој не бије свијетло оружје, већ бој бије срце у јунака...“

анализу његових снага и метода дејства може доћи до закључака о заступљености и начину реализовања функција борбених дејстава. То је један од услова за уочавање слабости и ефикасно реализовање сопствених функција б/д на различитим нивоима организовања. „Макро-функције“ б/д, обимом и садржајем, треба потпуно да захвате подручја виртуелне оружане борбе и да буду основа за теоријски аспект процесних функција,³⁹ а у крајњем и за њихов доктринарни израз.

Основни садржаји у којима је препознатљив настанак и развој „макрофункција“ борбених дејстава јесу:

1) Развој оружја и опреме, које у историји ратне вештине карактерише непрестано усавршавање тактичко-техничких својстава, за реализовање одређених садржаја (функција у б/д различитог нивоа). Приликом конструкције, производње и употребе оружја и опреме различите намене нису се увек у потпуности могле предвидети све последице на развој функција б/д у теоријској и практичној компоненти ратне вештине. Те последице практичног испољавања накнадно су објашњаване, са извесне историјске дистанце, за ниво оперативне и стратегијске вештине, док су тактички донети били очигледнији и анализирани су углавном у периоду њихове употребе.

Настанак ватреног оружја, пушака „острагуша“ и топова са затварачем, условио је револуционарне промене у ратној вештини у сфери теорије и на свим нивоима вештине. Све „макрофункције“ припремиле су другачије садржаје испољавања.⁴⁰ Ватра је „разбила“ згуснути б/р и натерала војску да се утврђује.⁴¹ Аутоматско оружје и утврђивање (ватра–заштита) довели су динамику б/д (маневар) на низак ниво. Тражило се средство које ће „разбити“ утврђења (фортификација). Уочавајући карактер „рововског рата“ у Француској 1915. године, Черчил је схватио да се тај проблем може решити само обновом маневра. Митраљези у рововима били су „механичка кочница“ маневра. Обнову маневра Винстон Черчил је видео у производњи оруђа које ће уклонити кочницу маневра и бити његов носилац. Разматрајући употребу оклопљеног трактора сачинио је пројекат, који је обелодањен 3. децембра 1915. године. Тај први тенк био је покушај да се интегришу функције маневра, ватре и заштите. Иако је постојао пројекат из 1912. године, војници нису били у могућности да предвиде оправданост таквог оруђа. Његове карактеристике нису се уклапале у постојеће доктрине. Неспособност за правовремене промене плаћа се, у крајњем, непотреб-

³⁹ Под процесним функцијама, на општем нивоу, подразумевамо: командовање, дејства–противдејства и обезбеђења.

⁴⁰ Командовање јединицама у б/д постало је сложеније, организација војски и јединица другачија, методе ватре и маневра су промењене, промењен је б/р, заштити (отпорности) почело се посвећивати више пажње. Ватра је утицала на другачије схватање борбеног морала и условила мноштво другачијих решења у обезбеђењу јединица у борбеним дејствима.

⁴¹ Себастијан Вобан (1633–1707), француски војни инжењер и маршал, први је почео да израђује подземна утврђења, пронашао је бајонет, открио метод и значај рикошетног гађања, залагао се за отварање инжењеријских школа и признавање инжењерије као рода војске. Може се сматрати оснивачем теорије заштите (статичке отпорности) у ратној вештини.

ним губицима.⁴² Тако је постепено маневар стасао у „равноправног“ члана у борбеним дејствима. Поред тенка, приступило се развоју авиона (маневар + ватра + заштита),⁴³ хеликоптера (маневар + ватра + заштита)⁴⁴ и самоходних оруђа различитих врста и намене (ватра + маневар + заштита)⁴⁵. Није случајно што су „каћуше“ (вишецевни бацачи ракета) прво примењене у Црвеној армији СССР-а, јер се у СССР-у у то време најдаље отишло у методологији истраживања ефикасности дејства оруђа и формулисању метода уништења и неутралисања циљева на копну. Тенденције развоја оружја крећу се у смеру интеграције различитих функција и *настајања релативно аутономних система различите намене*.⁴⁶

2) Настанак и развој „нових метода“ дејства, односно испољавања снага, тесно је везан с развојем функција у борбеним дејствима. Развој теорије⁴⁷ руковођења, теорије информација, теорије ватре и маневра омогућио је формулисање доктринарних ставова о употреби снага које на другачији начин испољавају дејство и другачијим „методама“ долазе до циља. „Нове методе“ дејства су, у суштини, нове доктрине о испољавању војне снаге на копну, мору, у ваздушном простору и у космосу. Зависно од тога којој функцији се даје примат у б/д, сусрећу се различите синтагме за означавање „нових метода“ дејства: „дејство против система руковођења и командовања“, „информатичка операција“, „операција изван ратног стања“, „операције односа са јавношћу“, „сведимензионалне операције“, „неокортичко ратовање“, „тотална снага“, и друге. „Нове методе“ заиста чине новину у досадашњем поимању оружане борбе и борбених дејстава и потребно је теоријско преиспитивање ваљаности постојећих решења. Може се претпоставити да се

⁴² „Војници морају бити стално спремни за битку са средствима која се могу произвести у то време; али они морају бити спремни и да се суоче са проблемима које ће изазвати средства која ће у будућности бити вероватно остављена тако да их не изненаде последице развоја технике“ (Мид Ерл, *Творци модерне стратегије*, Београд, 1952, стр. 533).

⁴³ Под тадашњом заштитом подразумевала се његова динамичка отпорност. Развојем технологија, та заштитна функција је попримила и друге садржаје (смањење радарског одраза, сензори, мамци...). Основне теоријске поставке дате су у делима Дуета, Мичела, Зифа и Александра Саверског.

⁴⁴ Поред сличних захвата у реализовању заштитне функције, као и код авиона, код хеликоптера се ради и на повећању статичке отпорности од дејства калибра до 20 mm (израдом заштитних плоча и побољшањем конструкције хеликоптера кроз смањење „рањиве површине“ и уградњом материјала савремених технологија).

⁴⁵ Оруђа различите намене све се више уграђују на оклопљене шасије. Према тој замисли, тенденције су усмерене ка „механизацији“ оруђа и јединица у борбеним дејствима. Теоријски, то није новина, такве идеје су заступљене у делима Черчила, Тухачевског, Лојд Џорџа и Лидл Харта.

⁴⁶ Такав систем је С-300, „Тунгуска“, хеликоптери новије генерације за гађање циљева на копну, води и у ваздушном простору.

⁴⁷ Теорије функција у б/д нису за сада све оформљене ни у елементарном смислу. Неке од њих, као што су теорија војног руковођења, теорија о информацијама и теорија о борбеном моралу, засноване су у развијенијим војскама у окриљу других наука. Наиме, фундаментална истраживања из тих области користе се за формулисање доктринарних ставова. Теорија ватре, маневра и заштите развија се у домену решавања парцијалних проблема које намеће пракса и није заживела као јединствен теоријски систем.

тежиште државне моћи у одбрани државних и националних интереса (политичка, економска, информатичка и војна) помера у домен ограниченог испољавања војне снаге, па се и у оквиру оружане борбе постепено помера тежиште са функције ватре на друге функције (руковођење, информација, борбени морал, маневар, логистика), које чине саставни део вишег реда општости у испољавању „*тоталне снаге*“. Због бројних разлога мале земље и војске нису у стању да на исти начин испољавају своју моћ, али могу, на основу фундаменталних истраживања, научне теорије полемологије и полемистике, своје практичне форме деловања да сведу у оквир могућег.⁴⁸

3) „Нове методе“ нису потпуно оригиналне по садржају. У њима су уважене досадашње ефикасне емпиријске генерализације из полемологије и полемистике, као и значајне теоријске поставке из историје тих и других друштвених наука. Њиховом досадашњом применом рушени су традиционални, застарели концепти одбране који су почивали, првенствено, на војној одбрани државних и националних интереса. То се догађа свакој емпирији у друштвеном деловању уколико нема ослонац у научној мисли, ако изгуби потребу за променом и зачури се у круг доктринарства. Практичне форме испољавања развоја „нових метода“ дејства усмерене су ка: дисперзији снага и средстава, повећању динамике, наглим променама ситуације, постепеном брисању јасне границе између напада и одбране и померању тежишта са једне на другу „макрофункцију“ у борбеним дејствима.

Анализом функција б/д с аспекта развоја оружја, опреме и метода (начина) испољавања војне моћи учињен је покушај да се опсервирају нека значајна питања из области ратне вештине.⁴⁹ Пошто је таква теоријска анализа атипична по садржају и иницијална по захвату глобалних проблема у ратној вештини, постоји опасност да поједини ставови нису сасвим јасни, да мисао није доведена до краја, да за такве промене нема још довољно аргументације, да се не уочи инсистирање на другачијем односу, према научној и стручној компоненти ратне вештине, и слично. Тако би се без свестраног увида у садржај стекао дојам да се са таквим ставовима „укидају“ дисциплине (гране) ратне вештине (стратегија, оператика и тактика). Све те дилеме настају због тога што се тешко одлучујемо да другачије мислимо о теоријском садржају који познајемо и који одређује нашу праксу. Јер, променити мишљење о тако значајним питањима значи „одрећи се дела себе“, дела своје професионалне прошлости.⁵⁰ Међутим, њихово критичко преиспитивање вероватно би довело до појединих другачијих решења и другачије анализе, односно до бољих решења или ваљанијег сагледавања проблема који постоје у ратној вештини (полемистички).

⁴⁸ Начин испољавања војне моћи треба да буде такав да садржајем и могућностима одвраћа потенцијалног агресора.

⁴⁹ Војници су кроз историју имали најмање храбрости да то чине без морања.

⁵⁰ Војници су кроз историју имали најмање храбрости да то чине без спољашњег утицаја.

Ако је тешко прихватити промену која је предложена у домену научне компоненте ратне вештине (неоправданост садашње поделе на дисциплине), засигурно је лакше и неопходно изменити стратегију научноистраживачког рада. Метафизички приступ треба да се замени систематским и функционалним ради заснивања научне теорије ратне вештине. Научна теорија ратне вештине о „макрофункцијама“ у б/д може бити једино ваљана основа за излазак из метафизичке доктринарно стручне теорије и емпирије. Вероватно би се на тај начин избегла суштинска грешка којој робује садашња ратна вештина, а то је да од доктринарно стручне теорије покушава да изгради научну теорију и теорију о вештини.

Системски приступ изучавању оружане борбе и б/д омогућио би промену „главног смера“ у разумевању и спознаји оружане борбе, откривање закономерности развоја и унапређење ратне вештине (њена научна и стручна компонента – вештина).⁵¹ Тај „главни смер“ у развоју ратне вештине био би: 1) *опште научна теорија и теорије* „макрофункција“ (фундаментална истраживања) – 2) *стручна теорија* (примењена и стручна истраживања) из тактике, оператике и стратегије – 3) *доктринарна решења* (доктрина и борбена правила) – 4) *пракса*.⁵² Такав приступ не искључује постојање супротног смера и не мисли се да постоје само два смера – уважава се постојање унутрашњег активног односа различитог смера и интензитета. Са знатном сигурношћу може се тврдити да је ратна вештина, као наука, до сада највише садржајно и временски била у сфери стручне теорије (под 2), актуелне доктрине (под 3) и праксе (под 4). Продори у поље научне теорије били су појединачни, ограниченог домета и неинституционализовани. Та „искакања“ из уобичајеног, иако ваљана и верификована, остала су, често, необавезујућа за праксу.

Подразумевајући под стручном и научну теорију ратне вештине, научна компонента је осиромашена деобом на дисциплине, гурнута на „слепи колосек“, без знатнијег развоја своје основе, свог фундамента. Без развоја опште теорије ратне вештине, теорија „макрофункција“ и њених различитих модалитета интеграција (теорија отпора, теорија удара, теорија КИС и друго) тешко је замислив развој тактике, оператике и стратегије у домену струке.⁵³ Да ли ће тактика, оператика и стратегија постојати као научне дисциплине или, временом, као науке не зависи од наше „добре воље“ да то прихватимо, него од степена развијености ратне вештине као науке.⁵⁴ Ниједна наука унапред не

⁵¹ О системском карактеру носилаца процеса б/д и о сложеним групама функција („макрофункцијама“) видети детаљније: Душан Вишњић, *исто*, стр. 111–118.

⁵² Основно поље деловања ратне вештине као науке је под 1), у сегменту 2) треба да сарађује са струком а да познаје и уважава сегмент 3) и 4).

⁵³ За сада ни код нас ни у свету не постоји довољно аргументације да су то дисциплине ратне вештине као науке. Напротив, постоји мноштво различитих схватања њиховог одређења као дисциплина науке, теорије и праксе, нивоа вештине, и слично.

⁵⁴ Основу једног таквог индуктивног приступа у грађњи науке коју називамо ратном вештином могуће је видети у релативном јединству проблема које морају решавати команде јединица почев од чете (батерије), преко дивизије, до армије.

одређује број и назив дисциплина (грана), па то за сада и на садашњем нивоу не треба да чини ни ратна вештина. Формална деоба на дисциплине, уместо некаквог замишљеног реда у науци ограничила је ратну вештину. То је, вероватно, и један од узрока што се у ратној вештини више бавимо формом и метафизиком него суштином и дијалектиком при истраживању проблема из предмета науке.

Предложени пут развоја ратне вештине, као науке, водио би ка њеној универзалности у свету, откривању закона и формулисању принципа. Без таквог поимања ратне вештине, као науке, и даље ћемо бити у ситуацији да је ословљавамо: „наша“, „ваша“, „њихова“, и слично.⁵⁵ „Уколико будемо брже напредовали у научном заснивању теорије ратне вештине и у развијању оружаних снага, утолико ћемо веће успехе постизати, јер пракса без теорије је лоша пракса, а вештина без науке је лоша вештина“.⁵⁶

Закључак

Нелогично је очекивати да је лако и могуће брзо урадити ваљану општу научну теорију ратне вештине и теорије „макрофункције“. Неке од њих су развијеније (теорија војног руковођења), а друге су развијене парцијално, као емпиријске генерализације и у домену потреба реализовања примењених и стручних истраживања. Тако, на пример, теорија ватре је развијена за потребе појединих родова војске и у окриљу војнотехничких наука, у домену конструкције и испитивања нових оруђа (теорија гађања, унутрашња и спољна балистика, итд.). И такав развој појединих садржаја, у оквиру „макрофункција“, ипак је добио полазиште за развој општих теорија (теорија ватре, теорија маневра, теорија заштите итд.), које би пружале ваљану основу за формулисање појединачних и посебних теорија (теорија ватре на копну; теорија ватре артиљерије, теорија ватре ОМЈ или унутар опште теорије маневра – теорија маневра на копну, води, ваздушном простору – теорија маневра на тактичком, оперативном и стратегијском нивоу).

До настанка и развоја опште научне теорије ратне вештине и теорије функција, ратна вештина као наука остаће у домену научне компоненте, и даље претежно „локална“ (државна, национална), без већих изгледа да се афирмише као развијена и универзална наука. Једна од могућих варијаната изласка из таквог стања је:

– да се на садашњем степену развоја науке промени општи методолошки приступ у научноистраживачком раду у домену тактике, оператике и стратегије;⁵⁷

⁵⁵ Такво схватање је оправдано за стручну компоненту ратне вештине, њену доктрину и праксу.

⁵⁶ Војна наука, ВИЗ, Београд, 1971, стр. 67.

⁵⁷ Да се при анализи неког проблема траже могућности решења у основи (у научној теорији). Тако би се обогаћивала стручна теорија, развијала научна теорија а пракса би располагала са бољим решењима на свим нивоима вештине.

– да се упоредо с таквим радом развија научна теорија ратне вештине (општа и теорија функција) и други конституенси науке.

Тако би се у будућности изградиле нормалне претпоставке за функционисање „главног смера“ у развоју ратне вештине као науке и вештине.⁵⁸ Ратна вештина би тада постала развијена наука, постала би универзална, а и даље би остала као струка (као вештина) „локална“ (државна, национална, регионална, „пактовска“, и слично.)⁵⁹ Између осталог, такав приступ није ништа ново. Таква аналогија је посебно карактеристична за анализу односа научне и стручне компоненте.⁶⁰

Ратна вештина војски које не развијају њену научну компоненту биће принуђена да буде: углавном само застарела вештина; да „каска“ иза „модерних вештина“, да покушава да их копира и да се мења етихијски, ограничено, бојажљиво, никад довољно и сагласно условима окружења. Као теорија без научне основе углавном ће се бавити анализом последица „промашене праксе“, без јасног одређења према будућем практиковању б/д и дешавању оружане борбе. Таква ратна вештина поготову неће бити у стању да одреди своје место у заблуди да је војна компонента и даље основни израз моћи и снаге у реализовању и заштити државних и националних интереса. Научна и стручна компонента ратне вештине малих и средње развијених држава и војски, уколико жели да буде уважавана у свету, треба да буде садржајно богатија и напреднија од ратне вештине развијених земаља. Тако се, у крајњем, духовним богатством и снагом ума надокнађује материјална инфериорност с аспекта војне одбране.⁶¹

Литература:

1. Петар Вук Арачић, *Тактика*, део II, „Борба“, Маневарска и рововска војна, Београд, Министарство војске и Морнарице, 1931.
2. Вилиам Балк, *Тактика*, Ст. Србија, Београд, 1910.

⁵⁸ Каква ће бити динамика развоја ратне вештине, као науке у било којој земљи зависи, поред осталог, и од кадровских, материјалних могућности, од садашњег нивоа развијености, од опште стратегије научно-истраживачког рада и од прихваћености и статуса науке у војној професији.

⁵⁹ „Из свега, чини ми се да је наш став сасвим прецизан и да је закључак да је дилема наука или вештина фингиран у вештачки проблем. Још једном да сведемо наше осмишљавање на основни закључак. Војна вештина и војна наука се међусобно не искључују, него се ради о два различита нивоа, као у осталом, и у свим другим областима. Према томе постоји: репродукција као деловање, као рад и делатност, и креација као стваралаштво“ (*Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971, стр. 45).

⁶⁰ Како би изгледале и како би се развијале економске, медицинске, политичке, правне или др. науке да су подељене на научне дисциплине нивоа практиковања (нивоа вештине)? То је, вероватно, основни „камен спотицања“ у развоју ратне вештине као науке и вештине.

⁶¹ Због тога се може рећи да је Наполеонова максима бр. 10 и сада актуелна: „Са бројчано мањом армијом, коњицом и артиљеријом, командант мора да избегава опште дејство. Бројчани недостатак он мора да надомести брзином покрета, недостатак артиљерије начином својих маневара, слабију коњицу избором положаја. У таквим околностима морал је велики чинилац.“

3. Бофр, *Увод у стратегију*, ВИЗ, Београд, 1968.
4. Густав фон Дикут, *Тактика*, Уредништво „Ратника“, Београд, 1905.
5. Димитрије Ђурић, *Тактика великих тактичких тела*, Краљевска српска државна печатња, Београд, 1885.
6. Димитрије Ђурић, *Основна тактика три рода војске*, Државна печатња, Београд, 1879.
7. Димитрије Ђурић, *Стратегија (тактика војевања)*, Шт. Краљевине Србије, Београд, 1895.
8. Херман Ферч, *Ратна вештина данас и сутра*, „Просвета“, Београд, 1939.
9. *Историја ратне вештине*, Војна академија, Београд, 1929–1940.
10. Карл Клаузевиц, *О рату*, „Војно дело“, Београд, 1951.
11. Lidell Hart, *Мач и перо*, ВИЗ, Београд, 1985.
12. Махан, *Поморска стратегија*, ВИЗ, Београд, 1960.
13. *Мала енциклопедија*, „Просвета“, Београд, 1978.
14. Михајло Марковић, *Дијалектичка теорија значења*, „Нолит“, Београд, 1971.
15. Михајло Марковић, *Филозофски основи науке*, САНУ, Београд, 1981.
16. Франц Меринг, *Огледи из историје ратне вештине*, „Војно дело“, Београд 1955.
17. Живојин Мишић, *Стратегија*, ВИЗ, Београд, 1993.
18. Ерл Мид, *Творци модерне стратегије*, „Војно дело“, Београд, 1952.
19. Ернест Нејгел, *Струка науке*, „Нолит“, Београд 1974.
20. Петар Пешић, *Елементи тактике и тактичке радње*, Нова трговачка шт., Београд, 1904.
21. Петар Пешић, *Тактика део I*, Шт. Нови покрет, Београд, 1907.
22. Петар Пешић, *Тактика део II*, Уредништво „Ратника“, Београд, 1909.
23. Петар Пешић, *Виша тактика с примерима*, Нова Шт. Давидовић, Београд, 1911.
24. Радован Радиновић, *Метода ратне вештине*, ВИЗ, Београд, 1983.
25. Картије Рајмон, *Ратне тајне*, Београд, 1951.
26. Р.В. Резниченко, *Тактика*, ВИЗ, Београд, 1969.
27. П.А. Ротмистров, *Историја ратне вештине*, књига I и II, ВИЗ, Београд, 1966.
28. Ричард Е. Симпкин, *Надметање у брзини маневра*, ВИНЦ, Београд, 1992.
29. *Тактика*, књига I, II и III, ВИЗ, Београд, 1980–1981.
30. М.Н. Тухачевски, *Изабрана војна дела*, ВИЗ, Београд, 1985.
31. Анри Жомини, *Преглед ратне вештине*, „Војно дело“, Београд, 1952.